

В. С. Вовкаспірант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито розкрити сутність поняття «підприємницька активність», висвітлити особливості державного регулювання підприємницької активності в сучасних умовах. Зазначено, що підприємницька активність є одним чинників забезпечення динамічного розвитку економіки будь-якої країни завдяки створенню нових робочих місць, запровадження інноваційних технологій, розширення виробництва товарів та послуг, зростання добробуту населення. Вказується на значення підприємницької активності як рушійної сили національної економіки та гнучкості, інноваційності і здатності малого підприємництва швидко адаптуватися до змін ринку, сприяти технічному прогресу. Акцентується на викликах у контексті політики державного регулювання підприємницької активності: посилення конкуренції на світовому ринку, необхідність узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами, що відбувається під впливом глобалізації; стрімкий розвиток нових технологій (штучний інтелект, блокчейн, що вимагає постійного оновлення нормативної бази); зростання соціальної відповідальності бізнесу, вимоги до екологічності виробництва тощо.

Виокремлено складники механізму регулювання підприємницької активності (принципи, завдання, функції, методи, засоби та інструменти) та чинники впливу на підприємницьку активність (стан економіки, рівень інфляції, обмінний курс, податкова політика, рівень освіти, культура підприємництва, соціальна відповідальність бізнесу, стабільність політичної системи, законодавство, корупція, розвиток нових технологій, доступ до інформації). Підкреслюється важливість забезпечення сприятливих умов для стимулювання підприємницької активності та державне регулювання цього процесу з метою ефективного розвитку економіки країни.

Ключові слова: держава, державне регулювання, малий бізнес, мале підприємництво, механізми регулювання, національна економіка, підприємницька активність, регуляторна політика, управління.

Постановка проблеми. Підприємницька активність є одним з ключових чинників, що забезпечують динамічний розвиток економіки будь-якої країни, адже саме завдяки підприємцям створюються нові робочі місця, впроваджуються інновації, розширюється виробництво товарів та послуг, відтак зростає добробут населення. В умовах євроінтеграції суттєво активізується розвиток підприємницької активності в Україні, що водночас не лише зумовлює нові виклики, й відкриває нові можливості перед українськими підприємцями, зокрема: відкривається доступ українських підприємців до великого європейського ринку, що дозволяє їм збільшити обсяги продажів та диверсифікувати ризики; підвищується інвестиційна привабливість малого бізнесу, що сприяє зростанню

інвестицій в українську економіку; спрощуються процедури ведення бізнесу, оскільки українське законодавство адаптується до європейських стандартів, що призводить до спрощення процедур реєстрації бізнесу, отримання дозволів та ведення бухгалтерського обліку тощо; підвищуються стандарти якості продукції та послуг, що стимулює вдосконалення вітчизняного виробництва; відкрився доступ до нових технологій та знань, європейського досвіду розвитку підприємницької активності.

Як рушійна сила сучасної економіки підприємницька активність малого бізнесу забезпечує гнучкість, інноваційність та здатність підприємства швидко адаптуватися до змін ринку роблять його потужним чинником економічного зростання країни. Також підприємницька

активність стимулює здорову конкуренцію на ринку, що призводить до зниження цін, підвищення якості товарів та послуг. Більше того – малі підприємства є гнучкішими, здатні швидко адаптуватися до змін ринку, що робить економіку стійкішою. Окрім того (і це є надзвичайно важливим), більшість підприємців є активними учасниками соціальних проєктів, сприяють розвитку своїх громад.

Актуальність порушеної проблеми підкреслюється сучасними викликами, що постали перед українською економічною системою, недостатністю регулювального впливу держави на підвищення підприємницької активності в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням державної політики щодо розвитку малого підприємництва та стимулювання підприємницької активності присвятили наукові праці багато вчених, зокрема Т. Балановська (особливості функціонування малого підприємництва в Україні, державна політика щодо стимулювання підприємницької активності) [1], О. Гарват (аналіз підприємницької активності в українському бізнесі) [3], Н. Георгіаді (сучасний стан підприємницької активності в Україні) [4], О. Гнатцов (стратегії розвитку малого підприємництва в Україні) [5], І. Комарницький (організаційно-економічні механізми розвитку підприємництва) [7], Л. Маматова (державне регулювання підприємницької діяльності в Україні) [9], Т. Піхняк (проблеми та виклики в економічному розвитку малого підприємництва в сучасних умовах) [11], Сідун О. Я. Регіональні механізми розвитку малого підприємництва [13], Чуєнко В. І. (актуальні проблеми та перспективи реформування державного регулювання підприємницької діяльності в Україні) [14] та інші.

Незважаючи на значну кількість досліджень щодо особливостей підприємницької діяльності та підприємницької активності в Україні доцільним є продовження дослідження цієї теми, оскільки необхідно акцентувати на ролі державного регулювання підприємницької активності в контексті розвитку національної економіки.

Мета статті – розкрити сутність поняття «підприємницька активність», висвітлити особливості державного регулювання підприємницької активності в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Підприємництво по своїй сутності є дуже особливим видом зайнятості, яка охоплює всі сфери життя

суспільства й виступає рушійною силою для творчої діяльності громадян і, звичайно, зазнає значного впливу й контролю з боку держави від оподаткування до ціноутворення. Так, державне регулювання створює те середовище, в якому діють підприємці, забезпечуючи захист права власності, виконання договірних зобов'язань, що є суттєвими для діяльності підприємців [14].

Суттєвою є роль малого бізнесу в подоланні криз, оскільки завдяки підприємницькій активності він демонструє високу адаптивність під час криз, швидко переорієнтовуючись на нові сегменти ринку, розробляючи нові продукти та послуги, адже саме завдяки малим підприємствам економіка може швидше відновлюватися після кризових періодів.

На думку Г. Карпюка, «з метою забезпечення зростання добробуту народу в країні, потрібно створити ефективну економіку, а ефективна економіка неможлива без підприємця. Що більше в країні реалізованих підприємців, то вища конкуренція, задоволеніші споживачі, швидший прогрес. Тоді країна нагадує тренований організм спортсмена, готовий підкорювати нові рекорди. Що менше підприємців, то слабший розвиток, а країна нагадує статичне болото» [6, с. 11].

Регулювання підприємницької активності – це сукупність заходів, які держава та інші інституції здійснюють для створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу, одночасно забезпечуючи дотримання законів та захист інтересів суспільства. В сучасному світі, що швидко змінюється, регулювання підприємництва стає все більш складним завданням, оскільки воно має враховувати як глобальні тренди, так і специфічні особливості кожної країни.

Державне регулювання сприяє забезпеченню якості товарів та послуг, захисту споживачів від недобросовісної конкуренції, розвитку інновацій та ефективності виробництва, вирішенню соціальних проблем, зокрема зайнятості, охорони праці тощо. Також позитивний вплив державного регулювання підприємницької активності спричиняє на збереження довкілля, стабільність економіки, інвестування в її розвиток.

Проблема розвитку малого та середнього підприємництва є економіко-політичною і потребує розв'язання та зацікавленого ставлення держави до цього виду бізнесу, адже саме такі підприємства створюють сприятливі умови для

оздоровлення економіки, оскільки розвивається конкурентне середовище, створюються додаткові робочі місця, активніше відбувається структурна перебудова, розширюється споживчий сектор [11, с. 28].

Державне регулювання підприємницької діяльності є одним з інструментів впливу на економічне життя країни, воно спрямоване на створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, забезпечення справедливої конкуренції та захисту інтересів споживачів.

Здійснення державного регулювання підприємництва здійснюється через: законодавчі акти, котрі забезпечують свободу конкуренції й захищають права споживачів від недобросовісних дій в усіх галузях підприємницької діяльності; грошово-кредитну та податкову політику, яка охоплює різні аспекти: визначення податкових ставок та відсотків за державні кредити, встановлення правил ціноутворення, курсу валют, надання податкових пільг, а також визначення розміру економічних санкцій тощо; визначення стандартів соціальної відповідальності підприємства, в рамках яких підприємець повинен забезпечити належні умови праці, оплату праці, а також соціальне й медичне страхування та соціальне забезпечення; укладання угод для виконання робіт та надання послуг для потреб держави, визначення екологічних стандартів і правил; привертання уваги підприємців для участі у виконанні різних науковотехнічних та економічних програм на рівні держави та регіону [8].

Коли держава регулює, а не втручається в кожен аспект бізнесу, це стимулює підприємців до пошуку нових рішень та інновацій, адже ринок, як правило, є ефективнішим у розподілі ресурсів, ніж держава, тому опосередкований вплив дає змогу ринку функціонувати вільніше, а зменшення прямого контакту між державними чиновниками та бізнесом зменшує можливості для корупції.

Держава не має здійснювати прямого втручання у підприємницьку діяльність, а має обрати опосередковані механізми впливу з метою регулювання їхньої діяльності через систему законодавства й фінансово-кредитні інструменти [3, с. 71].

Основними засобами регуляторного впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів

та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [2].

Дослідниця І. Яненкова основними перевагами малого підприємництва в економіці країни називає такі його характеристики:

1) мале підприємництво виступає як стабілізуючий елемент, пом'якшуючи проблеми структурної перебудови і забезпечення зайнятості працівників, що вивільняються;

2) мале підприємництво забезпечує розширення сфери послуг і роздрібною торгівлі для задоволення різноманітних потреб населення.

Для успішного вирішення викликів сучасності необхідно забезпечити баланс між інтересами держави, бізнесу та суспільства.

Рівень підприємницької активності безпосередньо впливає на усі макроекономічні показники, зокрема валовий внутрішній дохід країни, створення додаткових робочих місць, забезпечення реалізації завдань соціального захисту населення, формування платоспроможного попиту населення країни, збільшення надходжень до державного бюджету України [3].

У сучасних умовах розвитку економіки в контексті політики державного регулювання підприємницької активності постають серйозні виклики, зокрема: посилення конкуренції на світовому ринку, необхідність узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами, що відбувається під впливом глобалізації; стрімкий розвиток нових технологій (штучний інтелект, блокчейн, що вимагає постійного оновлення нормативної бази); зростання соціальної відповідальності бізнесу, вимоги до екологічності виробництва тощо.

Органи державного управління будують свої відносини з підприємцями, використовуючи: податкову та фінансово-кредитну систему, яка встановлює ставки податків і відсотків за державними кредитами; податкові пільги; ціни та правила ціноутворення; цільові дотації; валютний курс; розміри економічних санкцій; державне майно та систему резервів, ліцензії, концесії, лізинг, соціальні, економічні й інші норми та нормативи; науково-технічні, економічні, соціальні, державні й регіональні програми; договори на виконання робіт і поставок для державних потреб [7].

У статті 4 Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» зазначено, що основними

напрямами державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні є:

1) удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;

2) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві;

3) залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;

4) забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;

5) сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;

6) гарантування прав суб'єктів малого і середнього підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

7) сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого і середнього підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур;

8) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва;

9) впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого і середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг) [12].

Держава здійснює регулювання підприємницької діяльності через: законодавче забезпечення свободи конкуренції, захист споживачів від проявів недобросовісної конкуренції та монополізму в будь-яких сферах підприємницької діяльності; податкову та фінансово-кредитну політику, включаючи встановлення ставок податків і відсотків за державні кредити, податкові пільги, ціни та правила ціноутворення, валютного курсу, розміру економічних санкцій; визначення соціальних норм функціонування

підприємства, згідно з якими підприємець зобов'язаний забезпечити відповідні умови праці, охорону праці, оплату праці не нижче встановленого мінімального рівня, а також інші соціальні гарантії, включаючи соціальне та медичне страхування й соціальне забезпечення; встановлення екологічних норм і нормативів; залучення підприємців до виконання різноманітних науково-технічних та економічних регіональних і державних програм; укладання договорів на виконання робіт та здійснення послуг для державних потреб [10].

Державне регулювання розвитку підприємництва формується з: системи правових засобів, яка включає закони, норми, правила, законодавчі акти та нормативно-правові документи; інструментів фінансово-кредитної політики – спрямованих на реалізацію програм підтримки та розвитку підприємництва; інструментів інвестиційної та податкової політики, як економічний вплив держави на новостворені підприємства; засобів державної системи інкубаторів з розвинутою мережею центрів зайнятості, для регулювання руху трудових ресурсів та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності; засобів системи державного контролю за дотриманням прийнятих та чинних правових, економічних та організаційних умов сприяння розвитку підприємництва [9, с. 158].

До основних інструментів регулювання належать: 1) пряме державне стимулювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт шляхом розподілу бюджетних і позабюджетних фінансових ресурсів (держзамовлення, гранти, кредитування) між різними сферами наукових досліджень і розробок згідно із системою державних наукових пріоритетів; 2) непряме державне стимулювання науки й освоєння її досягнень у державному і приватному секторах економіки за допомогою податкової, амортизаційної, патентної, митної політики, а також шляхом підтримки малого інноваційного підприємства; 3) надання різного роду пільг суб'єктам інноваційного процесу (як безпосередньо підприємцям, що здійснюють інновації, так і тим елементам інфраструктури, які надають їм ту чи іншу підтримку); 4) формування інноваційного клімату в економіці та інфраструктури забезпечення досліджень і розробок, включаючи національні служби науково-технічної інформації, патентування та ліцензування, стандартизації, сертифікації, статистики, аналітичні центри для

вивчення зарубіжного досвіду, підготовки прогнозів науково-технічного розвитку й формування на їх основі системи національних наукових пріоритетів для забезпечення інформацією осіб, які приймають рішення [там само, с. 156].

Серед складників механізму регулювання підприємницької активності можна назвати: принципи, завдання, функції, методи, засоби та інструменти. Чинниками, що впливають на підприємницьку активність, є стан економіки, рівень інфляції, обмінний курс, податкова політика, рівень освіти, культура підприємництва, соціальна відповідальність бізнесу, стабільність політичної системи, законодавство, корупція, розвиток нових технологій, вільний доступ до інформації.

Висновки. Отже, серед завдань державної політики у сфері економіки є регулювання підприємницької активності як рушійної сили економічного розвитку будь-якої країни, ініціативної діяльності фізичних та юридичних осіб, спрямованої на виробництво товарів і послуг для задоволення суспільних потреб та отримання прибутку. Створення сприятливих умов для стимулювання підприємницької активності, державне регулювання цього процесу є потужним чинником ефективного розвитку економіки країни.

Список використаної літератури:

- Балановська Т. І., Гоголя О. П., Тужик К. Л. Особливості функціонування малого підприємства в Україні. *Інноваційна економіка*. 2012. № 8(34). С. 22–31.
- Варналій З. С. Законодавче забезпечення розвитку підприємництва в Україні: проблеми та перспективи. *Підприємництво і право* : зб. наук, праць. Київ : Ін-т приват. права і підприємства АПРН України. 1998. № 2. С. 55–58.
- Гарват О. Аналіз підприємницької активності в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6. Том 2. С. 70–75.
- Георгіаді Н. Г. Сучасний стан підприємницької активності в Україні. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4818>.
- Гнатцов О. Г. Малий бізнес в Україні: від стратегії зростання до стратегії розвитку. *Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні* : збірник матеріалів конференції. 2006. С. 61–65 с.
- Карлюк Г. І. Основи підприємництва : навч. посібн. для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. Київ, 2021. 108 с.
- Комарницький І. М. Організаційно-економічні механізми розвитку підприємництва. Львів, 2000. 226 с.
- Левицький В. О. Державне регулювання підприємницької діяльності. *Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах* : мат. IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 5 листопада 2022 р.). Тернопіль: ФОП Паляниця В.А. 2022. С. 73–75.
- Маматова, Л. Ш. Державне регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету. Серія: Економічні науки*. 2017. № 33. С. 153–160.
- Михальська В. В. Державне регулювання механізму формування освітнього середовища для малого та середнього підприємництва : автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Національна академія держ. управління при Президенті України. Київ, 2007. 20 с.
- Піхняк Т. А. Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Випуск 2(25). С. 24–29.
- Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України № 4618-VI (чинний, поточна редакція 05.10.2024, підстава – 3928-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.
- Сідун О. Я. Регіональні механізми розвитку малого підприємництва (на матеріалах Закарпатської області): дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01. Ужгородський національний ун-т. Ужгород, 2004. 214 с.
- Чуєнко В. І., Кузьмич А. А. Актуальні проблеми та перспективи реформування державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 91-95. URL: http://lsei.org.ua/5_2020/22.pdf.

Vovk V. S. State regulation of business activity in modern conditions: theoretical aspect

The article aims to reveal the essence of the concept of "entrepreneurial activity", highlight the peculiarities of state regulation of entrepreneurial activity in modern conditions. It is noted that entrepreneurial activity is one of the factors of ensuring the dynamic development of the economy of any country thanks to the creation of new jobs, the introduction of innovative technologies, the expansion of the production of goods and services, and the growth of the population's well-being. The importance of entrepreneurial activity as a driving force of the national economy and the flexibility, innovativeness and ability of small business to quickly adapt to market changes and promote technical

progress are indicated. Emphasis is placed on the challenges in the context of the policy of state regulation of entrepreneurial activity: increased competition on the world market, the need to harmonize national legislation with international standards, which occurs under the influence of globalization; rapid development of new technologies (artificial intelligence, blockchain, which requires constant updating of the regulatory framework); growth of social responsibility of business, requirements for ecological production, etc.

The components of the mechanism for regulating entrepreneurial activity (principles, tasks, functions, methods, means and tools) and factors influencing entrepreneurial activity (state of the economy, inflation rate, exchange rate, tax policy, level of education, entrepreneurial culture, social responsibility of business, stability of political systems, legislation, corruption, development of new technologies, access to information). The importance of providing favorable conditions for stimulating entrepreneurial activity and state regulation of this process in order to effectively develop the country's economy is emphasized.

Key words: *state, state regulation, small business, small entrepreneurship, regulatory mechanisms, national economy, entrepreneurial activity, regulatory policy, management.*